

LETO
2JESENICE-
FUŽINE

TOVARNIŠKI

VESTNIK

KRANJSKE
INDUSTRIJSKE
DRUŽBE

K zgodovinski Sv. Katarini nad Zasipom

600 sodelavcev in svojcev ekonomata je priredilo izlet na eno izmed najlepših izletniških točk gorenjske zemlje

Sodelavci ekonomata so zgodovinarji, bi lahko rekel vsak, ki bi po izbiri izletnih krajev presojal te naše sodelavce. Lansko leto so priredili izlet k Savskim jamam, na kraj, kjer so še vidni ostanki nekdanjih rudokopov, letos pa so za svojo izletno prireditev izbrali zgodovinsko Sveto Katarino, ki je istočasno ena izmed najlepših razglednih izletniških postojank. Pa ne samo lepota kraja, nego tudi zgodovinske zanimivosti postavljajo Sveto Katarino med znamenite točke naših selišč.

Pri Sv. Katarini na Homu je bila pred davnimi leti ustanovljena neka bratovščina, ki je morala s svojimi dohodki podpirati tudi župnijo v Zasipu. Tako vidimo, da je današnja podružnica vzdrževala župnijo. Cerkev pri Sv. Katarini je bila zgrajena že pred letom 1500., torej pred 438 leti. Župnik g. Jožef Lavtizar piše v svoji knjigi tudi o znamenitem zakladu, ki je bil zakopan pred cerkvijo in so ga ukradli. Govorica o zakladu je bila med ljudstvom ves čas že pred letom 1860., ko so trije tujci odnesli izkopano skrinjico, v kateri je bilo okrog 70.000 goldinarjev. Ta vsota seveda ni verodostojna. Stari Žažman iz Grada, ki je bil priča temu dogodku in je še tiste tujce, ki so prišli sem iz Tolminskega, vodil, je pripovedoval zanimivo zgodbo. Enemu izmed tistih, ki so zaklad odnesli, je bilo ime Čuk, tako so ga vsaj klicali drugi. Ta Žažman je imel v Gorici brata benediktinca, ki je bil profesor. Večkrat ga je obiskal in ob taki priliki se je vračal domov že s tem tajinstvenim človekom Čukom. Ko so prišli, so si še pri njem izposodili lopato in kramp. Šli so z njim v cerkev, tam ogledovali, merili, gledali v neke papirje itd. Potem so šli še enkrat in naposled izginili. Ko je oblast v Radovljici za to zvedela, so bile velike preiskave, kdo je zaklad odnesel. Zvedelo se je le toliko, da je leta 1812. neki

francoski general zakopal tam zaklad. Neka ženska, ki je bila s tistim generalom v zvezi, je to razodela prej omenjenemu Čuku. Bisere si je izgovorila zase, denar pa je prepustila Čuku. Za časa Jožefa II. pa je bila bratovščina opuščena in od takrat dalje je Sv. Katarina le podružnica Zasipa in le malokdo ve za njeno ponosno preteklost.

Na ta lepi in zgodovinski kraj so priredili svoj letošnji izlet sodelavci ekonomata. Z Jesenic so odšli ob pol osmih zjutraj kar peš preko Dobrave, mimo Vintgarja na Hom do Sv. Katarine. Ta skupna pot skozi soteske in planote, skozi zelenja in polje nedeljskega jutra je bil pravi izlet. Ob tej poti so se glavni skupini pridruževali sodelavci, ki imajo svoje domove na dobnavski strani, tako, da je k Sv. Katarini prispela že ljudska skupnost nad 400 ljudi. Od Sv. Katarine se je razgrnil razgled po vsej dolini doli do Ljubljane. Prihod iz gozda na ta sončni kraj, je kakor zmaga. Pot ni bila huda, zato so se lahko pridružili vsi in tudi najmlajši člani delavskih družin. Nekateri pa so prispeli sem gori od Podhoma, kjer imajo svoje domove.

Na prostoru je bilo že vse pripravljeno za odpočitek in za prvo okrepčilo.

Podjetni g. Pikon, ki ima tam malo restavracijo, je na tem suhem holmu našel tudi studenec. Po malem odpočitku so se izletniki zbrali v in okrog cerkve. Cerkev je pač premajhna, da bi mogla sprejeti tako veliko število ljudi. Bilo jih je že takrat nad 400 in morda jih na tem mestu po tistih davnih letih že dolgo ni bilo toliko zbranih. Sv. mašo je daroval zasipški župnik g. Demšar. Kdor je videl ta kovinarski zbor, zbran okrog starodavne cerkvice, kdor je prislulni tej veliki zahvali za zdravje, tej veliki prošnji za boljše dni, za srečnejše življenje, za zdravje in srečo svojcev in družin, ta je bil priča veliki molitvi na gori. Da bi bila ta prošnja našega pridnega ljudstva uslišana, saj to ljudstvo tako malo želi: mir v srca in malo sreče v svoje domove. Kdor je videl ta prizor, ga nikoli ne bo pozabil. Jeseniški kovinarji so pričeli svojo izletno prireditev tako, kot pričinja dan vse ostalo slovensko ljudstvo. Kritikastrji, ki so lansko leto hoteli zmerjati naše kovinarje, bodo morali sedaj molčati tudi v tem pogledu.

Okrog 11. ure so prišle še zadnje skupine izletnikov. Na ravnini nad cerkvijo so bile pripravljene mize, šanki, kuhinje itd. Ekonomat pa je tudi v postrežbi

Zgodovinska cerkev
sv. Katarine na Homu

Izletniki med nagovorom upravitelja Luckmanna

krenil svojo pot. Konzerve niso samo bolj pravične, da dobi vsak enako, nego so tudi bolj pripravne za prehrano na izletih. V tem pogledu je ekonomat pokazal nov način oskrbe.

Izletnike je razveselil s svojim obiskom generalni ravnatelj g. Noot, ki je prišel v spremstvu prokurista g. inž. Petrovčiča. Gospod ravnatelj je bil pristrčno pozdravljen in je med izletniki ostal čez opoldne. Upravitelj ekonomata g. Luckmann je nagovoril zbrane sodelavce, pozdravil gospoda župnika in se mu zahvalil za odziv, pozdravil dalje zastopnike srenje, ki so prišli na kovinarski izlet. V imenu vseh je pozdravil gospoda gen. ravnatelja, gospoda inž. Petrovčiča, gospoda Bernharda in dalje vse sodelavce, svojce, prijatelje in goste eko-

nomatarske družine. Gospod upravitelj je omenjal težko delo, ki ga opravljajo v delovnih dneh prav ti sodelavci. Opravljajo ga vestno, kot vsi drugi za skupno dobro in za skupne cilje. Izletna prireditev tega oddelka pa kaže veliko skupnost in sožitje, ki vlada v tem obratu, kar lahko danes vsi vidijo. Sodelavci ekonomata so na to skupnost ponosni. Gospod Luckmann je želel vsem najlepšega razpoloženja in dostojne zabave. Za njim je izletnike pozdravil gosp. župnik Demšar tako v svojem kot v imenu srenje. Zahvalil se je za povabilo, zahvalil za obisk njihove vasi, ki je ponosna, da sprejme v svoji sredi tako velik zbor kovinarjev. Kraj je ovenčan z zastavami, da izpriča ta praznik tudi na zunaj. Povabil je Jeseničane, da pridejo večkrat v ta lep kraj, ki ga nazivamo po pravici »oltar gorenjske«. Gospod župnik je pozdravil zamisel izletnih prireditev v tako lepih izvedbah in omenil, da izletov ni treba opustiti, ker so samo en dan oddiha in veselja po tolikih dnevih trdega dela. Če že mislijo kaj opustiti, potem naj opuste redukcije delavstva, kajti to je hudo in to je nesreča. Izletni zbor je oba govornika iskreno pozdravil.

Sledila je prosta zabava, ki ni bila v kakem divjem veseljačenju, nego mirna, lepa in dostojna. Izletniki so počivali na soncu in v senci, kramljali, ogledovali lepoto gorenjske zemlje, ki je ležala pred njimi in živeli v lep jasen dan, ki je bil razprostrt nad gorenjskimi planinami. Proti peti uri popoldne je bil odhod. Ekonomatarji so se razšli deloma na postajo v Podhom, deloma peš domov, deloma pa so se udeležili gasilske prireditve v Zasipu.

Pri vsem je treba omeniti dobro oskrbo na takem mestu, kjer ni vsega pri rokah. Vse je bilo treba prej pripraviti in oskrbeti. Restavrater g. Pikon je vložil ves trud v to, da je iz svojega malega obrata postregel kolikor je največ mogel. Izletna prireditev ekonomata je bila lepa, številni obisk je pokazal to najbolj.

in jim od tam v najbolj poljudni besedi razlagal zgodovino mesta in kraja. To niso bili več obris, nego pravo predavanje, za katerega ostanemo gospodu Japlju hvaležni vsi. Odkril nam je vse pomembnosti tega kraja. Ker je njegovo predavanje tako popolno in zanimivo, ga prinašamo posebej, da z njim obogatimo naš kovinarski list. Gospodu Japlju pa bodi v imenu vseh izražena za njegov trud in za ljubeznivost največja zahvala. Jeseničani so obiskali tudi lepo tržiško pokopališče, kjer počivajo pod lepim spomenikom storžiske žrtve plaza, ogledali so si staro mesto ozkih ulic in čevljarске obrti ter ogledovali novo tržiško industrijo.

Opoldne je bilo pripravljeno kosilo zopet po raznih gostinskih obratih, tako, da so bili vsi kolikor mogoče prej postreženi. Za popoldne pa je bil določen odhod proti Sv. Ani nad Tržičem, kjer je bila v gostilni Ankele pripravljena prireditev tombole. Deloma peš, deloma z avtobusi, so izletniki prišli na mesto popoldanske prireditve. Tam so se razmestili na lepem senčnatem vrtu, mnogi pa so šli še dalje ogledovat to čudovito sotesko. Tombola je imela nad 100 dobitkov, med temi uro, ki jo je daroval obratovodja gospod inž. Rekar. Popoldne je martinarije obiskal generalni ravnatelj g. Noot, ki je prišel z izleta pri Sv. Katarini v spremstvu prokurista g. inž. Petrovčiča. Martinarji so bili tega obiska najbolj veseli, saj je pokazal našo skupnost tudi na dan razvedrila. Jeseničane so obiskali dalje mnogi tržiški domačini, med njimi industrijalec g. dr. Ahačič s soprogo, tajnik g. Japelj s soprogo in več prijateljev ter znancev.

Proti večeru so se pričeli zbirati oblaki. Ker iz tiste kotline nihče ne more videti, računa na dež vsak že pri prvem oblaku. To je bilo v tem primeru prav, kajti odhod je bil pravočasen, da izletnikov ni dobil dež. Največ jih je odšlo zopet na kolodvor, mnogi kolesarji pa so se vrnili na Jesenice po krasni poti preko Begunj.

Ob izletu martinarijev je treba pripomniti, da je pozornost tržiške občine pomagala, da se je izletna prireditev približala svojemu namenu, ki obstoja v poznavanju zgodovinskih znamenitosti naših krajev. Sploh je bil izlet najlepše izveden in je treba martinarijem tudi ob tej drugi prireditvi čestitati.

Izlet martinarijev v Tržič

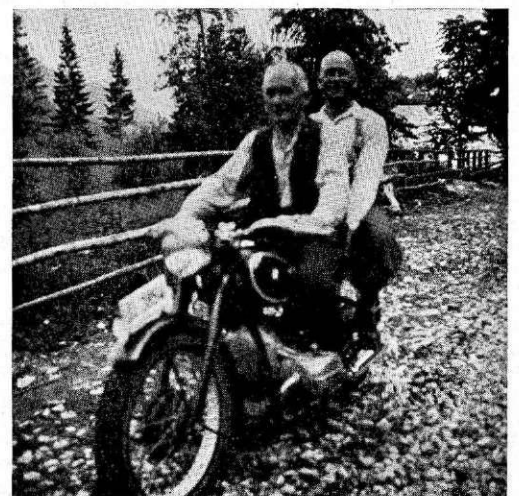
Prisrčen sprejem na kolodvoru, kjer jih je pozdravil tržiški župan

Dne 26. junija je bil prirejen še drugi izlet sodelavcev KID. 300 martinarijev in svojcev je obiskalo Tržič, ki hoče po železarski zgodovini tekmovali če ne še prekašati naše Jesenice. Kakor lansko leto, tako je bil tudi letos martinarski izlet prirejen najdalje iz Jesenic. To je že nekako martinarsko svojstvo. Četudi je pot po železnici izlet precej podražila, vendar se je izleta udeležilo procentualno več martinarijev kakor lansko leto. Martinarji so izbrali izletno mesto sami in v svoji prireditvi so uspeli.

Odpotovali so z jutranjim vlakom. Ko so prispeli na postajo Tržič gotovo niso pričakovali, da jih bo sprejel in pozdravil v imenu tržiške občine in Tržičanov sam župan tržiškega mesta. Predsednik občine gosp. Majeršič, jim je izrekel dobrodošlico in jih povabil na

ogled znamenitosti tega v davno dobo in v soteske stisnjeneja toda ponosnega mesta. Jeseniški kovinarji so bili te pozornosti izredno veseli in so priredili gospodu županu spontan pozdravni aplavz. Skupno so nato odšli s kolodvora do tržiškega mesta. Ta pohod kovinarjev, s predstavniki domače občine na čelu, je bil do sedaj gotovo največičastnejši sprejem naših kovinarjev v kakem kraju in ga ne bomo pozabili. Med zborom je korakala godba, tako da je bil prihod jese-niškega delovnega ljudstva v Tržič pravi slavnostni pohod. Po prihodu v mesto je sledila malica, ki je bila pripravljena po raznih tržiških gostilnah.

Po zakuski je bil na programu ogled znamenitosti mesta Tržiča. Tu je ljubeznivo šel na roko tajnik gosp. Japelj, ki je Jeseničane povedel na grič Sv. Jožefa

Potni maršal na organizacijskem potovanju

O zgodovini Tržiča

Razgovor tajnika g. Japlja 3 martinariji ob priliki izleta v Tržič dne 26. junija t. l.

Dragi gostje!

Hočem vam opisati zgodovino našega kraja, prebivalce, razmere, naše posebnosti in običaje, naše tovarne, posebej še kovačije in končno bomo še malo politizirali, vse to v kratke pol ure in po možnosti tako, da se ne boste preveč dolgočasnili.

Skočimo za 1000 let nazaj, v leto 900. p. Kr. Pod nami, kjer se danes stiska v dve ozki dolini čedno mestce Tržič s 4000 prebivalci, takrat še ni bilo drugega, kot neprodorni gozdovi. Divje zveri so se plazile med grmovjem, roparji so čakali ob ozki stezi na tovarnike-trgovce, ki so tovorili blago skozi te gozdove iz koroškega Virunum proti kranjski Emoni. O Tržiču še ni bilo sledu. Seveda je že takrat kipel v nebo ponosni kranjski Storžič v višavo 2132 m, Velki vrh Košute 2088 m, cvetoča Begunjščica 2001 m, hrastovita Dobrča 1634 m, ki je dobila svoje ime po staroslovenskem imenu »dobrč« (t. j. hrast).

Že Rimljani so zgradili prvo stezo preko Ljubelja in leta 1036. je potovala čez Ljubelj pred par dnevi za svetnico proglašena prva slovenska svetnica Hema — potem, ko je zvedela za nesrečno smrt svojih sinov.

Kmalu po letu 1000. pa so koroški knezi napravili tesno pod Ljubeljem mal gostinjec, kjer so trgovci - tovarniki našli zavetje pred roparji. Okoli tega gostinjskega pa je v najkrajšem času nastala večja naselbina obrtnikov ter delavcev, ki so pomagali potnikom - trgovcem. Ta naselbina je nosila ponosno ime »Forum Lubelinum« t. j. Ljubeljski trg. Prebivalstvo so tvorili največ kolarji in kovači.

Leta 1492. lepega popoldneva ob treh pa se je zamajala gora Korošica poleg Ljubelja, strašen potres je utrgal plaz, ki je zasul cvetoči trg. Redki rešenci so zbežali nižje v dolino, postavili si revne lesene koče in začeli krčiti gozdove. Iz tistih časov so se do danes ohranila imena: »Brčev rovt, Zali rovt, Lozc, Rovtc, Preska.« Naselbina je rasla, marljivi ljudje so zgradili nov trg, kateremu je leta 1492. cesar Friderik že podelil trške pravice. Kraj je dobil naziv: »Neumärkt«, t. j. Novi trg. Domačini so kraju sami dali ime »Teržič«. Ime samo pove, da so prebivalci kraja trgovali. Leta 1560. do 1580. se je zgradila nova cesta preko prelaza Ljubelj. Nalašč so gradili cesto v strminah, samo zato, da so popotni vozovi jemali priprago, ker so s tem domačini služili denar. Nezasišani promet se je takrat razvijal preko Tržiča in Ljubelja, o kakršnem dandanes nimamo niti pojma. Zaslужili so kovači in kolarji, jermenarji, vozniki in oštirji.

Ljubeljski prelaz je bil edina cestna zveza Koroške, oziroma avstrijskih nemških dežel na Kranjsko in proti jugu.

Ljubeljska cesta je vrh prelaza šla skozi predor. Ker takrat še niso poznali modernega razstreljevanja skal, so gradili cesto skozi 20 let skoraj samo po zi-

mi. Polivali so skale z vodo, nato pa zakurili ogenj, da se je skala odkrušila.

Na Slapu v Tržiču so v 13. stoletju nastale prve fužine za baker. Kovači so si tam zgradili prvo cerkev, manjšo kapelo, toda že čez 200 let so napredovali tako, da so zgradili večjo cerkev, ki pa je žal dvakrat pogorela, dokler ni bila leta 1807. zgrajena sedanja župna cerkev.

Na Glavnem trgu v Tržiču, ki je seveda izgledal povsem drugače kot danes, sta se stekala oba tržiška potoka Bistrica in Moščenik. Baš tam so si Tržičani zgradili današnjo cerkvico sv. Andreja in pred njo zasadili dve lepi lipi, pod katero so moževali stari Tržičani. Pokopališče je bilo okoli cerkvice sv. Andreja in ne okoli sedanje župne cerkve.

Nastopila je srednjeveška fevdalna doba. Nad vasjo Bistrica v Tržiču je zrasel grad Gutenberg, tako nazvan po prvih lastnikih, a ljudstvo ga je imenovalo »Hudi grad«. Pravljičica govori o graščaku Juriju in Neži, ki sta si vsak zase zgradila v bližini gradu na gričkih svojo cerkvico, obe stojita še danes na gričku sv. Jurija in gričku sv. Neže. Za Gutenbergi so postali lastniki gradu grofje Lambergi, znani vsakomur iz naših narodnih pesmi. Lambergi so postali kasneje lastniki znanega gradu Kamen v Begunjah. Rodbina pa izvira iz Tržiča. Na gradu je bil rojen prvi ljubljanski škof Žiga pl. Lamberg, spominsko ploščo je vzdikal pokojni nadškof A. B. Jeglič v zid cerkvice sv. Jurija, ki je menda sploh najstarejša v škofiji. Cerkvica ima prekrasen rezban strop.

Za Lambergi so se menjali lastniki gradu in sicer Paradajzar, kasneje gospodje Cvikl, za njimi Jurič, nato zopet Paradajzar, in za tem gospod Brniški (Wernegk). Hudi grad, katerega razvaline se vidi iz grička sv. Jožefa, so menda porušili Turki leta 1472., ali pa ga je uničil potres leta 1511. Pravljičica pripoveduje o zakletci grajski hčeri in bogatem zakladu. Do zadnjega časa je k razvalinam gradu hodila molit pobožna Tržičanka, dokler jo niso pregnali paglavci.

V 14. stoletju je zrasel nad Tržičem takoj za cerkvico sv. Andreja na gričku še en grad, nazvan »Neuhaus«. Lastniki so prvotno bili Paradajzarji, za njimi gospodje Brniški, nato grof Turjaški, kasneje Strassoldo grof Grafenberg, dokler ga ni leta 1809. kupil slavni maršal grof Radecky, ki je bil pravi dobrotnik Tržičanov. Zšel pa je v težave radi tvornice, ki jih je ustanovil v Tržiču, prodal je posestva baronu Dietrichu, katerega hčerka je poročila kasnejšega lastnika gradu kneza Sulkovskega. Od tega kneza pa je kupila graščino **Kranjska industrijska družba**, ki je postala s tem lastnica ogromnih posestev v dolini proti sv. Ani in proti Jezerskemu. Grad Neuhaus je bil včasih velikanski, bil je močno obzidan, imel je grajsko kapelo, lastnega kaplana in seveda neizogibno oštarijo. Tržičani so hodili na grad v cerkev in še rajši v grajsko gostilno. Iz gradu navzdol do cerkvice sv. Andreja na trgu je vodil skrit podzemski predor.

Leta 1700. je razsajala na Koroškem strašna kuga. Tržičani so se je bali, pošto

so prevzemali vrh Ljubelja, jo odprli ter razkužili z brinjevim dimom ter razgretim jesirom. Poznali so torej že desinficiranje. Tržičani so zgradili takrat zaobljubljeno cerkev sv. Jožefa, pri kateri danes stojimo. Posebnost te cerkvice so bile orglje na čuden mehanizem. Mehovi so se poganjali na silno dolga jermena in otroci so samo zato radi hodili v cerkev, da so opazovali »mehač«, ki je vlekel neznansko dolge »kače« (jermena) iz mehov. Žal so kasneje otroci raznesli to tržiško znamenitost in ni se ohranil čudoviti mehanizem mehov.

Novejša zgodovina Tržiča

Leta 1797. so s strašnim hrupom prišli Francozi v Tržič. Tržič je postal mesto, tako vsaj ga imenujejo francoske listine takratne dobe. Postal je važen kraj kot obmejno mesto ilirske province. Tržič je dobil prvega maire-a (župana) Daniela pl. Jaborneg. Tržičani so izrabili konjunkturo, postali so strašni tihotapci, preko Zelenice so skrivaj tovarili blago čez mejo. Francozi so odpravili koledar, vse nedelje in praznike in uvedli tri deka (10 dnevnic) na mesec. Pred cerkev sv. Andreja na Glavnem trgu so postavili velik lesen kip boginje človeškega uma, pred katero so se vršile razne slovesnosti. Strašni boji so se v tisti dobi vršili med Francozi in Avstrijci na Ljubelju in v samem Tržiču v tako zvan »Vanderhovci«, v Brežcah in gornjem delu mesta. V Brežcah je pokopanih precej Francozov. Na en sam dan so Francozi preko Tržiča peljali 46 voz ranjencev. Tržič je preživel hude čase, kajti plenili so ga enkrat Francozi, drugič Avstrijci.

Dne 30. marca 1811. je nek kovač zvečer pozabil ugasniti ogenj, vihar je raznesel žerjavico v oglje, nastal je strašen požar, ki je uničil skoraj ves Tržič. Pogorelo je 145 hiš, 100 delavnic in 9 kovačij. 73 odraslih Tržičanov je našlo strašno smrt v ognju. Rešilo se je 60 kovačev, ušli so v Kropo in Kamnogorico, kjer so ustanovili novo železarsko industrijo. Pogrkovanje Kroparjev je doma iz Tržiča, kajti povsem slično še danes govore stari, res pristni Tržičani. Cesar Napoleon I. je daroval 100.000 frankov pogorelcem iz Tržiča. Iz onih časov dalje imajo Tržičke hiše na oknih železne polknice, kar je po opisu nemškega zgodovinarja neka tržiška posebnost. Od požara dalje se vsako leto na dan sv. Florijana vrši zaobljubljena procesija v Tržiču.

Ruski ples na prostem

Kovinarska zgodovina Tržiča

Tržič je zibelka gorenjskega kovinarstva. Že l. 1320. so v Ljubeljskem trgu bile žebjarne, ki so dobivale železo iz Koroškega. Okoli Tržiča je nekaj železne rude, zato so se prve topilnice za železo ustanovile v Tržiču že v 15. stoletju. Žal pa so topilnice prenehale leta 1595. ter se vnovič zgradile leta 1688. Iz neznanega razloga pa se niso obnesle. Zadnji poizkus je napravil maršal Radecky leta 1813. Prvotno so naši kovinarji izdelovali le žeblje in cveke, ter razno bakreno posodo. V 17. stoletju se je zgradila na Slapu v Tržiču velika jeklarna, lastniki pa so izumrli, nihče ni nadaljeval obrata, zato so prenehale z delom leta 1852. Na Blekah v Tržiču je maršal grof Radecky zgradil velike pilarne. Vodil jih je strokovnjak Anglež Dutton, izdelovalo se je »cement-jeklo«, kakor so ga imenovali. Podjetje je krasno процvitalo. Nagloma pa je Dutton umrl ter ponesel v grob skrivnost cenene izdelovanja odličnega jekla. Začeli so delati na mnogo dražji način, podjetje pa je radi tega zašlo v težkoče. Tržičani so izdelovali tudi orožje in pribor za orožje. Še danes so v ljubljanskem muzeju zanimivi železni tržiški obešalniki. Že pred 200 leti so imeli Tržičani »patent« (zaščitni znak) za svoje izdelke. Najbolj je bilo takrat razširjeno izdelovanje kos, srpov, nožev, vil, kopač, lopat, motik itd. Izdelki so bili znani daleč po Italiji in rimskem kraljestvu, uporabljali so samo prvovrstno švedsko jeklo. »Kosarnice« so izdelovale samo kose in srpe, »črnave« pa so izdelovale le težje blago t. j. sekire, vile, lopate itd. Številne takratne fužine so se deloma ohranile do danes. Posebno znamenite so bile fužine »v njivi«, ustanovljene že okoli 1600. leta. Obstojejo še danes. Lastnik je g. dr. Kozma Ahačič. Fužine je obnovil maršal Radecky, po vmesnih lastnikih Dietrichu in Sulkovskemu so fužine prešle v last Kranjske industrijske družbe, od katere jih je kupila babica sedanjega lastnika. Danes so v Tržiču 3 fužine, ki izdelujejo predvsem kose, srpe, kline, nože za poljedelske stroje, lopate, sekire in motike. Za kose in srpe se uporablja samo švedsko jeklo, ki se uvaža brez posredovalcev naravnost iz Švedske. Odkar pa KID na Jesenicah izdeluje odlično jeklo, se uporablja za sekire, lopate in motike samo jeseniško jeklo, ki pa ima kljub vsej odličnosti hudo napako. (»Na Jesenice pošiljamo cele vagonne starega železa, nazaj pa dobimo samo nekaj zabojev jekla!«). Tržičani so Jesenicam posodili precej kovinarskih strokovnjakov. Ko je KID prodala posestva v Tržiču, se je preselila na Jesenice znana rodbina Heim, katerih potomci še danes sodelujejo pri industriji. Starejši Jeseničani še poznajo hrusta kovača Azmana, ki se je obenem s KID preselil na Jesenice. Naši kovači so ljubili svoj poklic. Ko je kovač Kališnik umiral, je pritiskal na usta in srce kose ter v zadnjih vzdihih ječal, kako težko pusti svoje ljubljene izdelke...

Naši kovači so pridni ljudje že od nekdaj. Po 40 let so delali pri enem gospodarju. Le mladina je izpočetka menjala včasih gospodarja, zato pa so mladi ko-

vači dostikrat imeli — ožgane trebuhe! Ko se je tak mlad kovač vdinjal, ga je gospodar vprašal: Ali češ poldrug goldinar na dan, pa nič kradel, ali pa goldinar, pa...? In če je kovač dobil poldrug goldinar na dan, gorje, ako je ukradel košček jekla! Takoj je bil odslovljen. Če pa je imel samo goldinar na dan in je včasih vzel košček jekla ter ga razbelil in delal iz njega zase kak nož, pa je prišel gospodar..., sek... stlačil je razbeljeni košček jekla za usnjen predpasnik. Seveda gospodar tega ni hotel videti. Od tod ožgani trebuh!

Že pred 100 leti so tržiški obrtniki razstavljali svoje izdelke v Ljubljani na razstavi kranjskih deželnih stanov svoje izborne pile, izvrstne nože in kose itd. Skoraj vsi izdelki so bili odlikovani. V Radeckijevih časih so Tržičani imeli krasne socialne ustanove. Številni cehi so jih varovali pred oblastnimi graščaki. Tržičani so že imeli svojo bratovsko skladnico, ki je imela celo poseben oddelek za starostno zavarovanje!!!

Res je, da so takrat naši kovači in drugi obrtniki delali po 14 ur dnevno. Patent cesarice Marije Terezije je tako naročal. Ob štirih zjutraj so štorčljali v cokljah do lip pred cerkvijo na trgu, pomolili in odšli na delo, zdržema so delali do sedmih zvečer. Običajno so mnogi kar ves teden spali v fužini. Malo kasneje, t. j. ob šestih so začeli delati naši čevljarji, toda zato so vlekli dreto do enajstih ponoči. Patron naših čevljarjev je sv. Krišpin. O njem je znano samo to, da je bil rojen v ponedeljek ter da je na ta dan umrl. Čevljarji so pobožni ljudje, že od pamtiveka silno časte vsak ponedeljek, oziroma svojega svetnika. Nobena oblast jih do zadnjih časov ni mogla prisiliti, da ne bi častili svojega svetnika »vsak ponedeljek«. Seveda je novejši čas po vojni odpravil to lepo — razvado.

Lepo so se znali zabavati naši kovači. Pred cerkev na trgu so v nedeljo postavili visok olupljen mlaj in v vrh obesili par tolarjev, ki so bili v nagrado onemu, ki bi priplezal do njih. Šele po hudih mukah se je to komu posrečilo, kajti mlaj je bil od vrha do tal na debelo namazan z lojem in mastjo... Lepi so bili tisti časi. Ljudje so služili velik denar. Valvasor piše, da je ves Tržič kar »zabasan« z obrtniki, ki izdelujejo mezlan (tkanina za obleke), kordovansko usnje v rdeči in črni barvi in da so znani tržiški kovači, jermenarji, nogavičarji, posodarji itd. itd.

In prijatelji so bili Tržičani med seboj. Če pa je morala poseči gosposka med pregrešne ljudi, se je zadevsčina rešila na preprost način: Grajski oskrbnik v »Neuhausu« je bil sodnik in je povabil k sebi tožitelja ter toženca ter dolgo prigovarjal, dokler ni bila zadeva rešena v obojestransko zadovoljnost. Nato je šla družina v grajsko oštarijo zaliti srečno končani proces. Včasih pa se je zgodilo, da poravnava ni držala in zopet je sodnik povabil oba na grad in zopet je stvar končala v grajski gostilni, katere lastnik je bil — sodnik.

Razmere so se temeljito izpremenile, kljub temu pa tudi danes Tržič ne sme preveč tožiti. Imamo moderno bombazevo predilnico in tkalnico s 642 tkalnimi stroji, 20.000 vreteni, lastno belilnico,

apretarno, barvarno, 4 hydrocentralami. Tovarna zaposluje nad 1200 delavcev, ne všteti strokovno osebje in uradništvo. Tovarna ima 68 stanovanjskih hiš za svoje delavce, najmodernejši dekleški dom za 120 deklet. Znane so tržiške tvornice za čevlje »Peko« za Godycar čevlje, moderna so tudi čevljarska podjetja Razboršek, Ješe, usnjarska podjetja (zadruga) Runo s skoraj 100 delavci ter Zagar. Tvoznica Molline izdeluje lepenko, znatna je tudi naša lesna industrija. Rudnik živega srebra pri sv. Ani od vojne sem ne obratuje, ker domačini ne zmorejo ogromnih sredstev, ki so potrebni za tak obrat. Odlično tovarno za pohištvo ima tudi Tržič.

Tržič je od leta 1913. dalje strogo slovenski. Včasih je bilo drugače, kar je pripisati takratnim razmeram. Okraj Kamnik in okraj Radovljica je moral hodit na volitve v — Tržič!

Dokaj slavnih mož je rodil Tržič, ni mogoče tega danes tu opisovati. Vsekakor pa se mora omeniti velikega dobrotnika slepcev Holcapfla, ki je naš domačin in je dal vse svoje imetje za najbednejše ljudi - slepce.

Danes Tržič koraka s časom. Imamo šestkratno dnevno avtobusno zvezo z Ljubljano in nazaj in ravno tolikokrat vlakovno zvezo. Imamo tudi dnevno tovarno avtozvezo v vse kraje države! Tržič ima 5 razr. ljudsko deško in dekleško šolo, 4 razr. meščansko šolo, otroški vrtec in 3 razr. obrtno nad. šolo. Imamo že 10 let moderen Zdravstveni dom z javnim kopališčem. Za zabavo in parade skrbi Tržiška godba, prosveti služijo 3 dramski odri, 2 knjižnice. Tržič ima lasten časopis, tenis igrišče, zimsko drsališče, 2 nogometna prostora. Obrtniškim pomočnikom in delavcem je na razpolago krasen Rokodelski dom. Vsako leto se vrše na Ljubelj motociklistične dirke. Ljubeljska cesta ima vzpon 33 % in je ena najbolj strmih cest. Pred leti so se večkrat vršile mednarodne avtomobilске dirke, ki pa so prenehale radi težkih nesreč. Tržič ima tudi muzej velikanske vrednosti, ki pa je privatna last Ph. Mr. Lavička, seveda pa je muzej vsakomur dostopen. Ogromne važnosti je za Tržič Vincencijeva konferenca, ki v Našem domu oskrbuje vsak dan nad 150 otrok in izda letno nad 400.000 din. Tudi v tujsko-prometnem oziru Tržič ne zaostaja. Zgradili smo »Dom na Kofcah«, ki je vse leto odprt, poleg njega je lani bil zgrajen še drug planinski hotel; na Ljubelju je stalno oskrbovana koča, enaka tudi na Zelenici in pod Storžičem. Ob tej priliki se spominjam na pretresljivo smrt deveterih mladih smučarjev, ki so se lansko Veliko noč ponesrečili v Storžiču. Imajo sedaj prekrasen spomenik na našem pokopališču, katerega so si malo poprej ogledali Jeseničani. Jeseničani so si ogledali tudi našo pokopališče, ki je menda najbolj prijazno na Slovenskem. Spomenik Alice Glanzman, ki predstavlja angelja z deklico v naročju pred nebeškimi vrati je neprecenljiva umetnina, izdelana l. 1893. v Benetkah pri kiparskem podjetju Nono. Dragocen je tudi spomenik rodbine Peter Mally in Karol B. Mally. Znamenita je tržiška okolica pri Dovžanovem mostu. Cesto so tam morali prevrtati skozi hrib, ker jo ni bilo možno drugače izpeljati.

Tržiške posebnosti, navade in običaji ter Tržič v pesmi

Na predvečer sv. Gregorja se zbere pod župno cerkvijo množica otrok, vsak ima papirnato hišico in v njej lučko. Ko se zmrači, hite otroci do Bistrice in spuste razsvetljene hišice po vodi. Prekrasna navada, ki daje še danes lepo zabavo našim meščanom, izvira iz starodavnih časov. Obrtniki so na dan sv. Gregorja nehali

delati pri luči in simbolično nesli luč v vodo. Od takrat se je ohranila ta navada.

Zadnje dni velikega tedna poskrbe za »zvonjenje« naših otroci. Zvonovi gredo namreč v Rim. Pred cerkvijo se zopet zbira vsak dan štirikrat najmanj sto otrok. Ob času, ko ima zvoniti angeljsko češčenje in ob zornicah, otroci odkorakajo v dveh bataljonih po vseh mestnih ulicah in s svojimi velikanskimi ragljami »zvone«. Tujci se ne morejo nagledati te naše vesele posebnosti.

Zakaj se jeseniški kovinarji ne izselijo na jug?

Tako vprašanje je dobil naš urednik, ko je nekemu sopotniku v vlaku razlagal redukcije, o katerih je dotični gospod že slišal. Preden o tem kaj več povemo, moramo vedeti, da je stavil tako vprašanje zelo ugleden, zelo dobrohoten in resen gospod z juga, ki je prišel v naše kraje na počitnice. Ko to vemo, potem se nam gornje vprašanje pravilno razgrne, kajti potem ni več kako zabavljanje, nego resni nasvet. Seveda ni od posameznika odvisno, kako bodočnost bodo imeli naši kovinarji in naša industrija, toda veliko pomeni, da vidimo, kako mnenje vlada doli med uglednimi in resnimi ljudmi.

To vprašanje je zadelo v živo. Na tako vprašanje bi naš človek najraje zakričal, posebno še, ker je postavljeno tako nekako samo ob sebi umevno ne kot vprašanje, nego kot nekaj nasvet. Za odgovor na tako vprašanje je treba načeti najsvetejša domoljubna čustva, je treba začeti razlagati osnovne pravice dela in življenja državljanov v vsakem kraju domovine, je treba načeti tudi pomen našega gospodarskega življenja in ponosa ob mejah velike domovine, je treba poudariti potrebo ene najboljših narodno-obrambnih sil, to je, močnega dela in dobrega obstanka državljanov, ki živijo tam, kjer se naša domovina dotika drugih držav. Sploh pa je treba za tak odgovor pogledati tudi okrog sebe in se spomniti na to, kaj bi s to selitvijo z Jesenic pri-

dobili, če bi potem v teh krajih samo koke pasli, tujci pa, ki bi sem hodili, nas bi v revščini pomilovali. Ker je za vse to potrebno celo predavanje, je naš urednik samo kratko odgovoril: »Kdo pa se od doma rad seli...?« Še tak odgovor je preveč, ker je vprašanje prehudo. Pa ne samo to. Dotični gospod je ob pogledu na mogočno železarno kar nekam vzdihnil, češ:

»Kdo neki je tu pričel graditi to tvornico!«

»Oprostite nam, gospod, tega mi nisimo krivi. Naše železarstvo je staro do tri tisoč let in krivce bo treba iskati v tisti dobi, ko ostala evropska zemlja še pojma ni imela o železarstvu,« je odgovoril urednik. Gospod ni hotel oprostiti, pa menda tudi verjeti ne in pričelo se je predavanje o dejstvih, ki našo tradicijo neizpodbitno dokazujejo. Šele takrat je gospod oprostil tistim, ki so tu začeli železarsko obrt.

Ne besede posameznikov, nego mišljenje, ki obstoja med gotovimi krogi, obstoja tako leno in brezbrizno, tako domolazno in ozkosrčno, mesto da bi se v nas vseh dvigal ponos, da imamo tu na tej točki tako veliko podjetnost v čast in v ponos domovini. Če bi je ne bilo, bi jo morali ustvariti, ustvariti danes, tako velik je njen pomen. Ali hočemo sosedom naše bregove kazati, po bregovih pa koke. Če ste za to, potem povejte.

svojih značajih. Oseba, ki vodi te psihotehniške preizkuse ali teoretično ali potem na predmetih, ne sme biti kak tip, ki je sam v svoji notranjosti neuravnan in sam nase jezen v kaki pisarni, nego mora biti pravi pedagog in duševni velikan.

Preizkušnja kandidata začne že pri predstavi. Tam je kandidat že brez spremstva poklican k predstojniku te šole. Ta ga potem vprašuje za raznimi podatki, o družini, o veselju do poklica itd. Že v teh prvih vprašanjih se vidi, kako različno nastopa mlad človek in že iz teh razlik se lahko najde, kako je kdo za kaj sposoben. Pa ne samo odgovori, nego ves nastop mladeniča je važen, ker kaže njegovo nprav, ki je pri gotovih delih, za katere naj bi se ta kandidat usposobil, zelo važna. Nekateri nastopajo lepo, odkrito, jasno govore, mirno odgovarjajo, medtem ko si drugi ne vedo pomagati, kam bi roke dali, kam bi oči skrili, se praskajo, krilijo z rokami itd., četudi so vsi mladi. Koliko razlike se vidi že pri teh nastopih, posebno še, če so vprašanja stavljena tako, da se kandidata lahko približe pogleda. Seveda mora biti vse to izvajano strokovno in edino zato, da se spozna sposobnost kandidata, ne pa zato, da bi se tem mladim nastopom kdo čudil. Vsi ti odgovori in nastopi mladih ljudi pred predstojnikom šole pa so odvisni od tega, kak je nastop predstojnika samega. Ta mora paziti, da ne razburja, ker bi se znalo zgoditi, da bi najbolj mirnega preplašil in zmešal in bi potem ne našel pravega značaja. Če so psihotehniški oddelki in če so take preizkušnje pokazale slabe rezultate, so jih pokazali prav radi napak preizkuševalcev samih, ki niso bili na svojih mestih in ki niso znali postopati z mlado dušo.

Tak prvi nastop sam pred predstojnikom pa še ne pokaže dovolj. Je le nekaka prva slika o vedenju in o značaju človeka. Za najdenje sposobnosti je treba še drugih preizkušenj in te preizkušnje se potem vršijo v psihotehniških oddelkih, ki so opremljeni z aparaturjo. Instrumenti, na katerih se preizkuša sposobnost kandidatov, so podobni po vseh oddelkih, le, da so zopet bolj ali manj izpopolnjeni in da je na razpolago več ali manj ponazoritev pravega dela, ki čaka kandidate v tvornici. Pri teh preizkušnjah pa pri mladini ne smemo pretiravati. Ti preizkusi se vršijo na sto različnih načinov in na sto različnih instrumentalijah, ki bi se morali popisati posebej. Kandidata preizkusijo vsestransko, njegovo inteligenco, prisotnost duha, njegovo gibčnost, stopnjo zaznavanja čutil, ostrino spomina, ročnost, reakcijo na pojave v okolici, vztrajnost itd. Kako zanimivi so taki poizkusi in kako vsestranski. Pri vsem tem pa kandidatu mnogokrat niti ni treba vedeti, da ga pri najmanjši stvari opazujemo in da gledamo pri njegovem delu baš to, na kar on najmanje misli. Seveda pa je mnogo psihotehniških poizkusov takih, kjer tudi kandidat v napreju, kaj bomo ocenili. Pri teh poizkusih je treba zopet paziti, da se kandidata po nepotrebnem ne razburja, nego da ga pustimo v miru, da pokaže vse svoje sposobnosti. Instrumentalije predstavljajo navadno odlomke dela ali pa ponazoritev dela. (Dalje.)

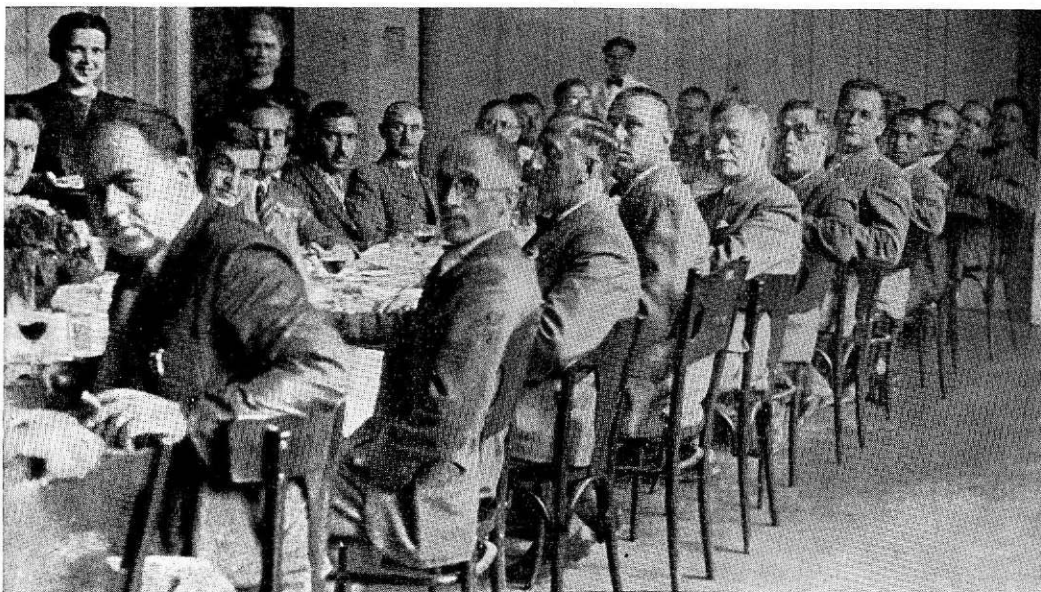
Psihotehniški oddelki po industriji in njihovi rezultati

(Dalje.)

Tak strokovno-šolski oddelek industrije torej najavi toliko in toliko prostih mest za učence. Prijavljene zadene prva preizkušnja. Sprejema se torej po sposobnosti in edino še po upoštevanju zaposlenja roditeljev pri dotični industriji. Tu pa sedaj nastane važno vprašanje, kako kandidate prav izbrati, kam mladega človeka, ki še nikoli ni videl kakih postojenj v obratu, spoznati, da bo delo razumeval in se lepo razvijal v sposobnega delavca, ali pa bo zaostajal. Kako izbrati, da skritim talentom ne bo storjena krivica in da bo izbira res pravilna. To je sedaj najbolj važno! Tu pa pomaga psi-

hotehniška preizkušnja — malo na splošno, malo s pomočjo preizkusov na predmetih, malo ustmeno, malo praktično je treba preizkusiti talente kandidatov, da se pokaže večja ali manjša sposobnost. Ti preiskovalni - psihotehniški oddelki so urejeni po nekem že določenem načrtu, vendar pa se še ločijo po instrumentalijah, kakor tudi po postopanju pri preizkušnji sami. Največje važnosti pa je sposobnost tistega, ki te preizkušnje izvaja. Ta človek mora biti velik poznavalec mlade duše in zelo, zelo okreten psiholog, da prav vpliva na kandidata in ga s tem razvozlja, da se pred njim pokaže v vseh

Bolgarski inženirji so obiskali našo železarno

Pri kosilu v tovarniški kazini

Konec junija so obiskali našo državo bolgarski strokovnjaki. Ogledali so si vse večje industrije in tako so prišli tudi na ogled naših železaren.

Bolgarski inženirji so bili povsod naši gosti, ker so vrnili obisk našim inženirjem, ki so lansko leto posetili Bolgarijo. Vodil jih je generalni ravnatelj rudnikov Pernik g. inž. Spasov. Od Jugoslovancev so jih stalno spremljali načelnik ministrstva gosp. Čukelič in pokrajinske inženirske delegacije. Na Jesenice je prišel z njimi zastopnik rudarskega glavarstva g. inž. Zupančič. Gosti so si ogledali vse naše naprave na Javorniku in na Savi. Posebno so se zanimali za našo moderno visoko peč, kakršne na Balkanu še nikjer niso videli. Večina inženirjev je iz državnega rudnika Pernik, ki je največje bolgarsko podjetje. Našo industrijo so poznali, kdo pa je ne pozna, toda o njenem obsegu niso bili podučeni. Zanimali so se za rude, za vodno silo, za kvalifikacijo kovinarjev in

so vprašali, če je tudi tu tako, da živijo upravni svetniki, direktorji in lastniki v Parizu, kakor je to po veliki večini pri podjetjih na jugu. Slišali so, da je jeseńska železarna domače podjetje, ki je tam zraslo že pred tisoč leti. Opoldne je bil bolgarskim strokovnjakom prirejena skupna pogostitev v tovarniški kazini, katere so se udeležili od KID generalni ravnatelj g. Noot, šef inspekcije dela, prokurist ing. Petrovčič, obratovodja jeklarniških obratov in martinarne ing. Rekar, dalje obratni šefi in inženirji: ing. Turk, ing. T. Levičnik, ing. Nikolič in A. Kuhar. V imenu uprave KID in ravnateljstva je bolgarske goste pozdravil ing. Petrovčič, omenjajoč tudi nekaj strokovnih prilik našega podjetja. V zahvalo za lep sprejem se je zahvalil njihov vodja ravnatelj Spasov v bolgarščini. Inženirji so se posebej zanimali za naš tovarniški list in so mnogi prosili, da se jim pošlje. Naš odlični fotograf g. Smolej je za bolgarske goste napravil nekaj lepih posnetkov, od katerih priobčujemo dva.

Bolgarski inženirji pred redukcijsko pečjo

Ustanovitev društva »Jugoslovanski čelik«

Ministrski svet je sprejel uredbo o ustanovitvi akcionarskega društva »Jugoslovanski čelik« s sediščem v Sarajevu in s kapitalom 600.000.000 dinarjev.

S to uredbo se združujejo državni rudniki v Brezi, železne rude v Ljubiji in železarna v Zenici, torej kurivo, rude in železarski obrati. K tej skupnosti se do leta 1945. pridružijo še železarske topilnice v Varešu.

To novo društvo pa ne more uživati nobenih privilegijev, ki jih tudi ne uživa ostala železarska industrija privatnega kapitala v državi. Torej vsi enake pravice.

»Jugočelik« se ne ustanavlja zato, da bi rušil obstoječo železarsko industrijo, nego zato, da izpolni to, kar privatna industrija ni mogla in za kar ni izgleda, da bi kdaj izpolnila. Izdelovalo se bo torej samo to, kar ne bo v konkurenci z obstoječimi tvornicami. Vse drugo se bo pustilo pač obstoječi industriji. Pred oblastmi se bo ta družba tretirala prav tako, kot privatna težka industrija in ne bo imela nobenih prednosti.

Ustanovni občni zbor mora biti že ta mesec. To je istočasno društvo z največjim akc. kapitalom v državi.

Bosanska zemlja, bogata zemlja, delo jo bo dvigalo in ljudstvo bo srečno, domovina pa ponosna in močna ob taki veliki delavnosti v srcu naše zemlje.

Domača beseda

Nemško - slovensko

Kehlbohrer — žlebasti sveder
 Kehle — žleb, globel
 Kehlhubel — žlebnik
 Keil — zagozda, klin
 Keilnut — klinasti utor
 Keilzapfen — čep na zagozdo
 Kelle — ometač, žlica za zidarje
 Keramik — glinarstvo, keramika
 Kernholz — srčevina, črnjava
 Kerzengießler — svečar
 Kessel — kotel
 Kesselschmied — kotlar
 Kesselstein — kotlovec
 Kette — veriga
 Kettenglied — sklep
 Kettenring — verižni sklep
 Kiste — zaboj
 Kitt — zamazka, lepivo
 Klappe — zaklopnica, loputa
 Klotz — klada
 Knickfestigkeit — klonoporna trdnost
 Knickung — uklon
 Knorren — grča, grba
 Kohle — ogel
 Kohlenbrenner — oglar
 Köhler — oglar
 Kolben — bat
 Kondensator — zgoščevalnik
 Konditor — slaščičar
 koppeln — skopčiti, skopčati, speti
 Körner — točkalo
 körnen — točkati
 Kraflrad — kretalno kolo
 Kran — žerjav, dvigalo
 Kreissäge — krožna žaga
 Kreuzgelenk — križni zgib
 Kreuzkopf — križna glava
 Kunstschlosser — umetni ključavničar

LEPE POSNETKE Z IZLETOV
 ODPSTOPITE UREDNIŠTVU LISTA —
 RADE VOLJE JIH BOMO PRIOBČILI.

Po slovenski kulturi

Valentin Vodnik

(1758.—1819.)

Naš pesnik se je rodil v letu 1758. v Zgornji Šiški. Ko je bil star devet let, je pustil igre in odšel v šolo. Za prvo šolo ga je učil stric Marcel Vodnik, frančiškan v Novem mestu. Od leta 1770. do 1773. je pa pri jezuitih napravil šest latinskih šol. Zatem je odšel v samostan k frančiškonom, kjer je posečal visoko šolo. Tam je bral novo mašo. Leta 1784. pa ga je ljubljanski škof Herberstein poslal na deželo duše past.

Prišel je tedaj v Soro, pozneje je bil kaplan v Ribnici, a zatem je prišel v Gorjuše-Koprivnik. Leta 1796. je prišel v Ljubljano k Sv. Jakobu. Dve leti kasneje je postal učitelj poetike na gimnaziji, učil je tudi druge predmete. Za časa Francozov, leta 1810., je bil ravnatelj gimnazije in nadzornik začetnih šol. Ko je leta 1813. pod avstrijsko vlado postal učitelj zgodovine in zemljepisja in začel voditi normalnih šol, se je leto pozneje zaradi svoje pesnitve »Ilirija oživljena« zastonj poganjal za stolico italijanščine in zgodovine na ljubljanskem liceju. Isto leto je bil upokojen z izredno malo pokojnino.

Kot pravi Vodnik sam, ga je mati učila po kranjsko, nemški in latinski šola, lastno veselje pa italijanski, francoski in sploh slovenski.

Ko se je seznanil z očetom Markom Pohlinom, diskalceatom, je zapel nekaj pesmi, med katerimi je najboljša »Zadovoljni Kranjci«. Kot sam pove, je vedno stremil za tem, da bi kranjski jezik napravil čim lepši. Leta 1794. sta mu baron Žiga Zois in Anton Linhart naročila, naj spiše koledar.

Pot Vodnikovih pesmi značita Zois in Pohlin. Ob »Pisanicah« je pesnil v Pohlinovem jeziku in v klasičnem duhu kot drugi slabe pesmi — z izjemo »Zadovoljnega Kranjca«, ki mu ga je pohvalil baron Zois.

Vodnik je prišel v stik s Zoisom že v Bohinju. Občevala sta ustmeno in pismo, in sad tega je bil, da se je začel Vodnik zavzemati za narodne pesmi, katere je med prvimi nabiral in se učil ob njih. Zois in Linhart sta živela v duhu časa in Vodnik jima je sledil. Ni nabiral samo narodnih pesmi. Prav mu je prišlo, da je živel na kmotih, kjer je poslušal živi narodni jezik in se ob njem otesel Pohlinovih novotarij. Ko pa je prišel v Ljubljano, je vse bolj razživil svoje knjižno delovanje. Priobčeval je v »Pratakah« in »Lublanskih Novicah« poleg pesmi tudi druge stvari. Pisal je tudi šolske knjige. Leta 1806. je izdal »Pesme za poskušino«, leta 1809. pa »Pesmi za Brambovce«. Ti dve zbirki začnjata samostojno novo dobo naše pesmi. Duh narodne pesmi veje v njih. Domača zemlja in naše srce v nepokvarjeni naši govorici. S tem je bila naznačena pot, na katero je stopil pozneje veliki France Prešeren.

Valentin Vodnik:

Moj spominik

Kdo rojen prihodnjih
Bo meni verjel,
Da v létih nerodnih
Okrogle sem pel?

Ni žvenka, ni cvenka,
Pa bati se nič;
Živi se brez pienka
O petju ko tič.

Kar mati je učila,
Me mika zapét',
Kar starka zložila,
Jo lično posnét'.

Redila me Sava,
Ljubljansko poljé,
Navdale Triglava
Me snežne kope.

Vršaca Parnása
Zgolj svojega znam,
Inacega glasa
Iz gosli ne dám.

Latinske, helenske,
Tevtonske učim,
Za pesmi slovenske
Živim in gorim.

Ne hčere, ne sina
Po meni ne bó,
Dovólj je spomina,
Me pésmi pojó.

No, in neki deveti list poroča na 8. strani, kako se seli industrija iz Slovenije v južne kraje, kjer bo laže uspevala. Poroča dalje, kako se zbira vsa delavnost na jugu države in jo ljudstvo pozdravlja, pa četudi nihče od lastnikov v državi ne biva in je ne pozna. Dalje pravi, kako se odpirajo nove topilnice, snujejo podjetja, se odlikujejo lastniki in ravnatelji, kako je bila pravkar otvorena topilnica za baker, velika elektrarna v južni Srbiji, položen temeljni kamen za zgradbo banske uprave v Skoplju, temeljni kamen za gimnazijsko palačo, ustanovljena gospodarska zadruga za gospodarsko rast južne Srbije, trasirane ceste, odobreni računi za zgradbo železnice itd., itd.

* * *

Naj nam nihče ne zameri, če imamo manj smisla za te stvari, kajti ukvarjati se moramo z delavnostjo, ki še dela v Sloveniji in stiska in izžema in tirani. To vzame ogromno dela. Dve tiranije (industrija stekla in šam. opeke) smo že spravili iz Slovenije, morda nam bo kmalu uspelo zmagati še nad ostalimi tiranijami, ki niso z narodom, ker delavstvo odpuščajo in nosijo denar čez meje. Potem pa bomo napravili izlete kar sami, ker bo časa dovolj.

DRUGE ZANIMIVOSTI

Kje je največ poročenih žensk. Po statistiki, ki je zbrala podatke iz Francije, Anglije, Nemčije, Amerike, Češke in Japonske, je največ poročenih žensk na Japonskem. Od 100 Japonk je poročenih 62, nato sledi Amerika z 61, potem Francija s 57. V Nemčiji je od 100 žensk poročenih 55, na Češkem 41. Vidi se, da se Čehinje rade posvečajo samostojnim poklicem. Zanimiva bi bila taka statistika tudi pri nas.

Koliko stanejo lepota sredstva. Statistika je dokazala, da potroši Čehinja povprečno za kozmetiko le 40 din. V Nemčiji pride na žensko le 30 din letno za kozmetiko, na Angleško 100 din, na Japonskem 80 din, Francozinja potroši 280 din, Američanka v Združenih državah pa kar 2000 dinarjev povprečno na leto. Izračun tega povprečja je lahek: toliko se producira teh sredstev, toliko povprečno na žensko osebo.

Več moških ali več žensk. Nikjer ni razmerje med moškimi in ženskami številčno enako. Svetovna vojna je to razmerje še povečala. V Franciji pride na 100 moških 107 žensk, v Nemčiji in na Turškem 108 žensk na 100 moških, v Angliji 109, na Švedskem 103, na Češkem in v Španiji 106, v Letoniji pa celo 141 na 100 moških. Žensk je torej vedno nekaj več. — So pa tudi pokrajine, kjer je moških več kot žensk. V Argentini pride na 100 moških le 84 žensk, v Luksemburgu 94, na Japonskem 99. Na Bolgarskem pa je številčno razmerje moških in žensk enako, kar je menda — le slučaj.

RAZNO

V AMERIKI

ŽE 10 MILIJONOV BREZPOSELNIH

Po podatkih National Industrial Conference Board je bilo konec maja brezposelnih že 10.310.000 ameriških delavcev in nameščenec. Aprila meseca je bilo brezposelnih 10 milijonov 110.000, lansko leto v tem času pa le 6 milijonov. Brezposelnost torej zopet hudo narašča.

Taki zbori so pomembni.

Nedavno je predsednik vlade govoril na zboru v Skoplju. Tam so bili zbrani zastopniki južne Srbije. Še prej je gospod predsednik obiskal industriji v Boru in otvoril novo topilnico za baker, katero so zgradili Angleži. Nato je odprl elektrarno. Istočasno je prosvetni minister položil temeljni kamen za novo gimnazijo v Skoplju. Na zborovanju v Skoplju je imel predsednik vlade velik govor, v katerem je napovedal program dela za te kraje. Kaj drugo, gospodarski obstanek je važen in tega ljudstvo želi, zato je burno pozdravljalo napovedi državnika. Ustanovljena bo gospodarska družba za južno Srbijo, ki naj pozivi gospodarsko življenje v kraju. Riž, olje, opij, sviloprejkas so bodočnost južne Srbije. Na tem potovanju je predsednika vlade spremljal tudi minister dr. K r e k.

Telesno - vzgojni pokret.

Ob priliki zbora, ki je razpravljal o povdigu telesne kulture v Beogradu, je govoril predsednik vlade o bližnji ustanovitvi visoke šole za telesno kulturo. Istočasno je omenil, da bo država pristopila k graditvi stadionov in drugih telesnovzgojnih objektov. Pri nas se je malo potem vršil velik nastop mladine, ki je pokazal, da je stadion v Ljubljani, ki so ga zgradili s podporami ljudstva, že premajhen. Dobra bi bila takoj prošnja, da se najprej dopolni že obstoječi stadion. Narod z visoko razvito telesno vzgojo ima bodočnost! Vse ljudstvo se teh napovedi veseli, naši športniki pa to zaslužijo in potrebujejo.

GOSPODARSKE ZANIMIVOSTI

Italijanski strokovnjaki pravijo, da nam niso potrebne hidrocentrale. Pošten nasvet smo dobili od italijanskih strokovnjakov. Človek se mora kar čuditi, ker se je zdelo, da se Italijani potegujejo tudi za zgradbo teh central. Več mesecev so preiskovali položaj in so ugotovili, da nas bi zgradba hidrocentral stala več milijard dinarjev, medtem ko bi nas

IZ LISTOV

Neki list v Sloveniji poroča, da ima KID veliko naročil in da odpušča delavstvo iz gole tiranije. Pri tej industriji vse cvete in uspeva, zato se je treba proti njej boriti z organizirano silo. Naročila se kar kopičijo in jih industrija celo odklanja.

Drug list v našem kraju piše, da je odpuščanje delavstva zlo in da si tega narod ne bo dopustil. List zameri industriji, da je tako negotova. Vse bi moralo biti gotovo in zanesljivo, pa bi bilo lepo. Gotovost je vendar vedno boljša kot negotovost. Tako pa človek začne in že ne ve kako bo. Morda bo pri vsej svoji zasnovi naenkrat izgubil delo, ali pa celo umrl. List predlaga gotovost. Proti gotovosti še nihče ni nastopil.

Tretji list piše o izletih KID in pravi, da so nekaj odurnega. Samo metanje peska v oči. Vsi drugi izleti so pri tem izvzeti, kot slabi so mišljeni samo izleti KID.

Četrti list piše, da se je treba proti tiraniji slovenske podjetnosti združiti in se boriti za demokracijo, za svobodo, pravico in resnico in prostost vsega ljudstva na zemlji. Poroča dalje, da spravlja industrija ogromne kupe denarja preko meje, tako, da ga komaj vozijo čez sedla.

stale termične centrale le nekaj sto milijonov. To pa zato, ker ima Jugoslavija najbogatejša ležišča cenjenih olj in bi se s postavitvijo takih central dvignila tudi produkcija olja in bi bilo še cenejše.

Tudi proizvodnja avtomobilov opada. V Ameriki je kriza zgrabila tudi že avtomobilsko industrijo. Statistika proizvodnje za letošnje polletje v primeri z lansko in predlansko kaže visok padec.

Uredba o maksimalnih mezdah. Z novo uredbo je dobila nemška vlada pooblastilo, da kontrolira ne samo minimalne mezde, nego tudi maksimalne mezde v nemški industriji. Ta uredba je prišla radi tega, ker vlada ni mogla dobiti dovolj kvalificiranih delavcev za izpeljavo 4letnega gospodarskega programa. Privatni podjetniki so namreč višje plačevali kvalificirane delavce, kakor pa jim je nudila vlada.

Topilnice za svinec in cink. Angleška družba »Trepča« bo še letošnje jesen pričela graditi dve nove topilnice sporazumno z našo vlado. Topilnice bodo stale: ena v Zvečanu, druga v Šapcu. Dogovor z našo vlado je tak, da bo imela država od tega lepe koristi.

Avstrijska industrija v rokah »Herman Göring-Werke«. Omenjena industrija je prevzela 4 avstrijske tvornice in to »Steyr-Daimler-Puch AG«, tvornico strojev in vagonov, »Simmering«, štajerske jeklovilvarne in »Paukerwerk«.

Svetovna proizvodnja železa in jekla pada dalje. Združenje predstavnikov francoske težke industrije »Comite des Forges« poroča v svojem letnem poročilu, da se je v metalurški industriji opazila velika aktivnost posebno v prvih mesecih leta 1937. Proizvodnja železa in jekla je v tem letu presegla proizvodnjo v najboljšem letu 1929. V teku leta 1937. pa se je konjunktura znatno spremenila. Do meseca maja 1937. je znašala proizvodnja 12 milijonov ton mesečno, v juliju je padla že na 11 milijonov, do decembra pa že na 8 milijonov mesečno. Prav tako je padla v tem času vrednost prodaje jekla od 500.000 frankov na 200.000 frankov v mesecu.

Radio-aparate bomo delali doma. Madžarska tvrdka Tungsram je prodala v našo državo veliko svojih ORION radio-aparatur. Sedaj je tvrdka napravila sporazum z našo tvornico Godjevac in bodo te aparate izdelovali kar pri nas.

Uspešna pot po lepi južni zemlji. Predsednik vlade je potoval po južni Srbiji. Ta pot je kakor zmagovalje dela in bodočnosti. Najprej je otvarjal nove topilnice za baker v Boru, potem je otvarjal novo elektrarno, zatem je polagal temeljni kamen za novo bansko palačo v Skoplju, nato je bil položen temeljni kamen za novo državno gimnazijo, nato je napovedal gospodarsko delo južne Srbije, ki bo obsegalo pridelovanje svile, riža, bombaža, olj, opija itd. in končno je že realiziral zamisel tega dela v ustanovitvi najjačjega narodnega odbora, kar si ga moremo misliti: ustanovitev gospodarske zajednice za dvig tiste lepe zemlje, ki je ena najbogatejših v mejah naše domovine. Pozdravljamo to uspešno pot z željo, da bi kmalu take napovedi razveselile tudi našo revno slovensko zemljo.

V Italiji proizvodnja železa in jekla še vedno raste. Tudi Nemčija se drži v tem pogledu še dobro. Da se avtoritativne države močno držijo proti krizi v železarstvu je napisal tudi gospodarski urednik »Slovenca«. Vzrokov za to je več.

NOVICE

Opomini iz sodobnega življenja

Gospodarsko delo in socialno skrbstvo. Socialni napredek človeštva je gotovo najbolj važna mera za oceno vrednosti ljudstva. Prizadevanje posameznika in skupnosti za socialni napredek pa je gotovo največ, kar more človek na zemlji sploh dobrega doprinesti. Jasno je, da je pri vsem tem delovanju in pri-

zadevanju osnova vedno le gospodarsko delo. Delo ustvarja dobrine. Delo prej omenjenega delovanja za socialno izboljšanje pa sloni tudi še na redu in na delitvi. Z delom pridobljene dobrine je treba nekam prav razdeliti in to je oskrbela socialna zakonodaja. To je vse čisto prav, toda osnova je vedno še delo, če dela ni, ni več česa deliti. Za delitev bi se kmalu kdo zahvalil. Ti si prigaral, pristradal, ti si s sposobnostjo in pridnostjo nekaj dosegel, medtem ko je tvoj prijatelj neresno lenaril in se ti še smejal, sedaj pa, ko ti že nekaj imaš, bo prišel k tebi in ti rekel: v imenu socialnega reda deliva! — Socialna stopnja se je zadnje leto nekam popravila. To le radi tega, ker je podjetnost, ker je delo napredovalo. Mednarodni urad dela je ugotovil, da se je lansko leto pokazalo veliko izboljšanje gospodarstva. Vsi so pričakovali boljše bodočnosti, toda že v sredi leta je konjunktura dosegla višek. Napredek je bil torej le hipen in nesoliden. Napredka ni dalo ljudsko gospodarstvo, nego oboroževanje, zato je bil tisti napredek nevaren. Pravo gospodarstvo, ki prinaša trajno blagostanje pa je pri tem še padlo. Padle so vrednosti vrednot in dvignile so se cene surovin tako hitro, da to ni pomenilo nič dobrega. — Nevarna je pot človeštva. Mesto za zdravstvo, mesto za zavarovanje za starost in onemoglost, mesto za razvoj kulture in zdravega napredka, razmetava ljudstvo denar za vojne vihr, ki uničujejo vse to dobro, kar je človek ustvaril. Poglejmo daljni vzhod in Španijo. Če se spomnimo, da ni ljudsko blagostanje tisto, ki je dvignilo podjetnost v preteklem letu, nego da je to le priprava za vojne, potem vidimo, kako daleč smo. Gospodarski strokovnjaki, ki so razpravljali v Zenevi o splošnem gospodarskem položaju, o nihanju cen, vrednosti izdelkov industrije itd., so ugotovili težko ozračje nad človeštvom. Vtis, ki ga imajo gospodarski opazovalci, se torej popolnoma strinja z vtisom onih, ki gledajo na razmere v svetu iz npravnstvenega vidika. — Zaključek: V šolah je treba pričeti vzgajati za dobro, za ljubezen, za iskrenost, za lepoto, za vrline in v šolah je treba biti boj proti sovraštvu.

ZA NAŠE GOSPODINJE

Paradižniki

naj bodo kar najlepše povezani h količem, da se ne lomijo. Vsaka sadika posebej naj bo s prstjo obsuta, da je močnejša korenina. Pustiti je treba, da je samo en vrh od sadike, vse druge poganjke pa se mora poščipati, če se hoče, da bodo lepi in okusni sadeži.

Domači zajec s karfijolo.

Zajca osnažimo, zrcemo na koščke in kuhamo s čebulo, korenjem in peteršiljem. Naredimo bledo masleno prežganje, ga razmešamo z mrzlo juho, kjer se je kuhal zajec, in pokuhamo. Pridenemo sesekljane zelenega peteršilja, v tem dušimo kuhanega zajca. V posebnem loncu skuhamo karfijolne rožice, jih stresemo v omako, ter serviramo jed z majhnimi zemljevitimi cmoki.

Borovnični krogi.

2 dkg kvasa denemo vzhajati v mlačno mleko. Ko je vzhajan, mu dodamo 25 dkg moke, 15 dkg surovega masla, 1 jajce, 10 dkg sladkorja in nekoliko soli. Iz tega napravimo voljno testo (če je potrebno, dolijemo še nekoliko mleka), ki naj počiva dobre pol ure na ne prevročem kraju. Testo potem na tenko razvaljamo, izrežemo okrogle tortice, napravimo vanje z roko jamice, in jih napolnimo z borovnicami, ki smo jih poprej skuhal v sladkorju. Tortice previdno spečemo v pečici. Lahko jih pa tudi najprej rumeno zapečemo in šele potem nadevamo.

Svilene nogavice peri v mlačni vodi, ne pa v vroči, ker se svila skrči in izgubi lesk. Likaj jih z mlačnim likalnikom ali pa sploh ne, da se svila dalj časa ohrani.

Zelenjavna prikuha.

Osnaži in zreži po dolgem na rezance četrtil kilograma mladega stročjega fižola in ga deni kuhati v slan krop. Dodaj četrtil litra izlučenega graha, na kocke zrezano olupljeno kolerabico, dva ostrgana in prav tako tanko zrezana korenčka in malo pozneje še dva olupljena in sesekljana krompirja. Ko je vse to dobro prekuhamo, prepraži na masti ali maslu, dodaj dobro žličo moke in malo popra, in če imaš, še žličo kisle smetane.

ZA DOBRO VOLJO

Škotska.

Škot ni imel premoga. Šel je k železniški progi in pridno kazal jezik strojevodjem in kurjačem na vlakih, ki so vozili mimo. Zvečer se je vrnil s polno vrečo premoga.

Zamudila je priliko.

»Zakaj si pa tako jokala, Nada?«
»Zato, mama... veš, tetka Roža je izpdrsnila in padla po stopnicah...«
»Pa saj se ni tetki nič zgodilo. Čemu se potem jokaš?«
»I zato... zato, zato, ker je Milček videl, kako je padla, jaz pa ne.«

Slikar in krava.

»Slišiš, fantek«, prosi slikar, ki se je mudil na deželi, sina nekoga kmeta, »vprašaj svojega očeta, ali smem naslikati vašo kravo.«
Čez nekaj časa se deček vrne.
»Oče je rekel, da lahko, mama pa meni, da je krava že deset let rjava in da naj kar taka ostane.«

Reklama.

Oče, kaj pa je prav za prav reklama?
Reklama, moj sin, je slika deklice, ki je, pije, drži v rokah ali pa je obličena v to, kar bi drugi radi prodali.

Otrok vprašuje.

Očka, ali te smem nekaj vprašati?
Kaj pa?
Očka, ali se ti takrat, kadar ti zaspi noga, zapro tudi kurja očesa?

Če je človek natreskan!

Smolec pride natrkan domov. Prileze v svojo sobo. Umije se in izlije vodo iz skledice skozi okno.
Zunaj nekdo zatuli.
Smolec pogleda skozi okno. Možak, ki ga je polil, besni: »Hudiča! Takšna predrznost! Kje je pa policija? Kaj vam le pride na misel!«

Smolec pogleda ves zmeden v skledo, pogleda moža pod oknom, spet skledo, potem pa zajeclja: »Slišite — kako ste pa sploh prišli v mojo skledo?«

Profesor zgodovine.

Predvčerašnjim mi je mož obljubil nov klobuk, danes se pa že ne spominja več.
Ej, gospa profesorjca, ako bi to bilo 1500 let pred Kristusom, bi se ga gotovo spominjal.

Kaktusa je bolj škoda.

Mama, truden sem že, in ne morem več nositi Bebece. Vzemi jo ti, pa daj meni kaktus, ki je lažji.
Tega pa ne, Borko. Lahko bi vrgel lonček s tako lepim kaktusom na tla.

Boljši je pravi osel.

Stric (na čigar kolenih jaha mali Zlatko):
»Ali je lepo jahati, kaj?«
Zlatko: »Lepo, lepo, ampak jaz bi rajši jezdil pravega osla...«

Dober odgovor.

Preden sem Vas videl, gospodična, je bilo moje življenje puščava.
A, tako! Zato moram zmeraj misliti na velbloda, kadar z menoj plešete.